

Мирјана Стакић Савковић

ПУТУЈУЋА УЧИОНИЦА

Од екскурзије до *с*тручног *и*штовања као *с*тваралачке *ак*тивности

БИБЛИОТЕКА
КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
КЊИГА 58

Издавач

Друштво за српски језик и књижевност Србије

За издавача

Зона Мркаљ

председник Друштва за српски језик и књижевност Србије

Уредници

Зона Мркаљ

Босиљка Милић

Вељко Брборић

Рецензенти

Проф. др Зона Мркаљ

Проф. др Бранка Јакшић Провчи

Др Виолета Јелачић Србуљ

Тираж

600

Припрема и шtamпa

Cigoja
ШТАМПА

e-mail: office@cigoja.com

www.cigoja.com

ISBN 978-86-84885-93-9

МИРЈАНА СТАКИЋ САВКОВИЋ

ПУТУЈУЋА УЧИОНИЦА

Од екскурзије до *с*тручног *и*путовања
као *с*тваралачке активности

Београд
2018.

Оцу Милану и мајци Љиљи

За Лену и збої Лене

САДРЖАЈ

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	11
I Екскурзије у наставном процесу (раскорак између првобитних идеја, теоријских заснивања и актуелних практичних реализација)	15
1. Идејни концепт екскурзија – првобитне замисли и данашње реализације	15
1.1. Заснивање екскурзија у српској школи (историјски период 1889–1914)	15
1.1.2. Скица актуелних практичних реализација ђачких екскурзија заснованих у садржинским пропозицијама важећих <i>Правилника</i> и прописаним „правилима игре”	29
1.2. Теоријске претпоставке и препоруке у раскораку са практичним реализацијама и исходима ђачких екскурзија	43
1.2.1. Савремене ђачке екскурзије и савремене теорије учења, <i>развоја и мотивације</i> (могуће корелације)	45
1.2.2. Истраживачки налази практичних реализација екскурзија у нашим школама (слике са терена)	65
1.2.2.1. Истраживачки налази – ученици	69
1.2.2.2. Истраживачки налази – наставници	83
1.2.2.3. Истраживачки налази – туристички радници и водичи	103
1.2.3. Резиме истраживачких налаза и поређење наших резултата са увидима у страна искуства	120
1.3. Педагошко-методичке препоруке и упутства (тематизовање екскурзија у педагошким и методичким уџбеницима)	129
1.3.1. Компаративни сажетци методичких приступа екскурзији у презентованим уџбеницима	160
II Стручно путовање као стваралачка активност и њему иманетан наставни метод	169
2. Заснивање појма <i>стручно путовање као стваралачка активност</i> у <i>настави књижевности</i>	169

2.1. <i>Сїручно їуїтовање као сїваралачка акїивносї у насїави у односу на ђачке екскурзије као примарни модел путовања у нашим школама</i>	169
2.2. Предлог методолошко-методичког концепта <i>сїручної їуїтовања као сїваралачке акїивносїи у насїави књижевносїи</i>	176
2.2.1. Дефинисање појма и одређење циља	177
2.3. Предлог <i>Курикулума сїручної їуїтовања као сїваралачке акїивносїи у насїави књижевносїи – по фазама заснивања, реализације и евалуације пројекта.</i>	178
2.3.1. Заснивање <i>исїраживачко-сїваралачкої їројекїа сїручної їуїтовања (Псп1) (наставник).</i>	180
2.3.1.1. Проучавање наставног програма, одређивање наставне области и прецизирање теме <i>сїручної їуїтовања као сїваралачке акїивносїи у насїави књижевносїи (Ксп/1).</i>	181
2.3.1.2. Научно-истраживачки рад наставника (Ксп/2)	182
2.3.1.3. Циљеви, задаци и очекивани исходи <i>сїручної їуїтовања као сїваралачке акїивносїи у насїави књижевносїи (Ксп/3).</i>	183
2.3.1.4. Наставни методи (припрема, ток путовања, накнадна прерада) и плурализам методичких поступака иманентан <i>методу сїручної їуїтовања као сїваралачке акїивносїи (Ксп/4).</i>	188
2.3.1.4.1. Предлог заснивања <i>метода сїручної їуїтовања као сїваралачке акїивносїи (у насїави књижевносїи).</i>	196
2.3.1.5. Облици рада (припрема, ток путовања, накнадна прерада) (Ксп/5).	211
2.3.1.6. Активности (припрема, ток путовања, накнадна прерада) (Ксп/6).	214
2.3.1.7. Наставна средства и радни материјали (припрема, ток путовања, накнадна прерада) (Ксп/7)	222
2.3.1.8. Наставни принципи (припрема, ток путовања, накнадна прерада) (Ксп/8)	223
2.3.1.9. Израда елабората и аплицирање за добијање подршке и дозволе за рад са ученицима (Ксп/9).	242
2.3.2. Реализација <i>исїраживачко-сїваралачкої їројекїа сїручної їуїтовања (Псп2)</i>	243
2.3.2.1. Организација логистичких капацитета за реализацију путовања, разрада календара окупљање групе, сарадња са родитељима (наставник) (Ксп/10)	245

2.3.2.2. Припремне радње за реализацију <i>стїручної йуїїовања као стїваралачке акїївностїи у насїяви књижевностїи</i> (наставник, ученици) (Ксп/11)	249
2.3.2.3. Реализација <i>стїручної йуїїовања као стїваралачке акїївностїи у насїяви књижевностїи – путујућа учионица</i> (наставник, ученици) (Ксп/12)	252
2.3.2.4. Накнадна прерада <i>стїручної йуїїовања као стїваралачке акїївностїи – награг у учионицу</i> (наставник, ученици) (Ксп/13)	255
2.3.2.5. Инкорпорирање стваралаштва и остварених резултата у даљи наставни процес (наставник, ученици) (Ксп/14)	256
2.3.3. Накнадна прерада, презентација и вредновање <i>исїїраживачко-стїваралачкої йројекїїа стїручної йуїїовања</i> (ПспЗ)	257
2.3.3.1. <i>Завршнї оїледнї јавнї час и различити видови презентације</i> (ученици, наставник) (Ксп/15)	258
2.3.3.2. <i>Анализа процеса рада и евалуација</i> (ученици, наставник) (Ксп/16)	259
2.3.3.3. <i>Научна примена</i> (наставник) (Ксп/17)	259
2.3.4. <i>Курикулум стїручної йуїїовања као стїваралачке акїївностїи у насїяви књижевностїи и меїїупредметне компетенције</i>	260
2.4. Демонстрација <i>Курикулума стїручної йуїїовања као стїваралачке акїївностїи у насїяви књижевностїи и мейїода стїручної йуїїовања као стїваралачке акїївностїи у примеру реализације пројекта Пуїїевима срїскої романїїизма</i>	270
2.4.1. <i>Пуїїевима срїскої романїїизма – подаци о ауторству, спроведеним реализацијама и опис пројекта</i>	270
2.4.2. <i>Пуїїевима срїскої романїїизма – реализација пројекта кроз путујућу учионицу</i>	279
 ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ	 311
Литература	317
Речи захвалности	329

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Појмом *стїручно љуїїовање као стїваралачка акїївносїї у насїяви књижевносїїи* примарно се означава специфичан облик изванучионичке наставе која се изводи на предвиђеним локалитетима повезаним са оним наставним садржајима који су полазиште истраживачког рада и стваралачког продуковања учесника (наставника и ученика). Овакво одређење *стїручної љуїїовања као стїваралачке акїївносїїи у насїяви књижевносїїи* засновано је у карактеристичним педагошко-методичким стратегијама и истраживачко-стваралачком приступу изванучионичком наставном раду.

Истраживачки рад и инвентивно методичко поступање у којима дати облик изванучионичке наставе проналази своје упориште уједно представљају и полазиште за стваралачко учешће у проналажењу нове методологије која својом функционалношћу и оствареним исходима значајно обогаћује постојећа методичка искуства.

Будући да *стїручно љуїїовање као стїваралачка акїївносїї у насїяви књижевносїїи* представља иновативни концепт у подручју изванучионичког и екскурзионог рада, у заснивање оваквог методичког концепта кренуло се од сучељавања методичко-методолошких претпоставки за реализацију *стїручної љуїїовања као стїваралачке акїївносїїи* са постојећим моделима и увреженим приступима реализацији *ђачких екскурзија* које у нашем школском систему деценијама представљају званичан и доминантни облик васпитно-образовног изванучионичког рада.

С обзиром на чињеницу да се реализација школских екскурзија непримерено дуго налази у раскораку између теоријских препорука и законских регулатива, те да наука и закони/правилници екскурзије разматрају готово са супротстављених становишта, сваки покушај којим би се овакав јаз премостио сматрамо драгоценим. Наиме, педагогија, дидактика и методика наставе екскурзију доминантно одређују као васпитно-образовни облик наставног рада, док, са друге стране, закони екскурзије дефинишу као факултативну ваннаставну активност. Наука говори о екскурзионом методу, о образовном и васпитном потенцијалу екскурзија, о значају тзв. предметних

екскурзија и сл. Закони и правилници примарно говоре о броју ученика (услов за извођење екскурзије), о безбедности путовања, о радним суботама (како би се нерадни и „изгубљени” дани, утрошени на факултативну ваннаставну активност, вратили у школски контекст). Слично је и са актерима – екскурзистима. Иако наука препознаје и потцртава улогу наставника и његових знања у процесу екскурзионог рада, они који су се овом темом бавили нису успели да премосте постојећи неспоразум између дидактике екскурзија и логистике коју прописују закони. Сходно свом законском статусу, у нашој стручној јавности екскурзије су сасвим скрајнута тема. Не постоје монографије које се баве овом темом, нема зборника ни научних радова из ове области, не постоје адекватне обуке наставника за екскурзиони рад, нема функционалних семинара ни стручних усавршавања који би наставнику дали подршку да постане активни учесник, сигурни реализатор или иноватор у овом домену наставног рада. Ако се томе придружи чињеница да законска регулатива сваки стручни рад на терену повезује са тзв. стручним вођом пута, дакле са једним човеком, а да се посао осталих наставника (одељенских старешина) углавном своди на безбедоносни аспект и координацију у вези са динамиком плаћања екскурзије, прикупљањем потребне путне документације, родитељским састанцима и дежурањем на терену, онда не чуди што су екскурзије чешће медијска него стручна тема. Слично је и са ученицима. О њиховој активnoj улози и креативним, стваралачким потенцијалима наука говори штуро или никако, а закони остају утврђени у игнорисању конструктивистичких начела образовања у овој области наставног процеса. Чак и када се разматра значај екскурзија у образовно-васпитном раду, ученицима је најчешће додељена улога посматрача, евентуално излагача рефератских саопштења, а пре свега пасивних пратилаца програмских оквира путовања које су осмислили задужени наставници (историје, географије или ликовне културе) и/или представници туристичке агенције.

Због дугогодишњег занемаривања ове образовне теме, због незнања које је овладало, због пасивне улоге учесника (наставника и ученика), екскурзије су последњих година постале честа тема спорова и неспоразума. Неретко се промаљају и мишљења о томе колико су некорисне и како би их требало укинути. Ништа погрешније од тога. Екскурзије у нашим школама живе од 1889. године, а то што су временом у оквиру екскурзионе области рада

заживели дубоки неспоразуми и што се скренуло са оног курса због којег су својевремено интегрисане у наставу и школски живот, не значи да би требало да их се одрекнемо. Напротив, треба се одрећи олаког приступа реализацијама, подразумевајућег игнорисања наставног рада на терену, односно предрасуде да су екскурзије рекреативна путовања која не залазе у наставу и школско градиво, учење и стварање. У том смислу, мисија ове књиге и јесте одбрана екскурзија, тј. сугерисање могућег решења којим би се коначно педагошка наука и њени закони помирили.

Захваљујући Друштву за српски језик и књижевност Србије, Министарству културе и информисања, Филолошком факултету у Београду, Филолошкој гимназији у Београду, а посебно захваљујући подршци проф. др Зоне Мркаљ, угледног методичара, председнице Друштва за српски језик и књижевност Србије и ментора дисертације *Сврхно њивоање као свваралачка активност у настави књижевности* (на којој се ова књига заснива), настајала су бројна поглавља *Пућујуће учионице*, књиге за коју сматрамо да би могла допринети да се и у екскурзионој области отворе нека нова, продуктивнија поглавља наставног рада.